

IZ ARHIVA U VARAŽDINU

Uprava Arhiva u Varaždinu koliko je s jedne strane nastojala postići što više na redovitim poslovima arhivske službe, prikupljanja, sređivanja, te naučne obrade historijske dokumentarne građe, toliko je s druge ruku pod ruku s podružnicom arhivskih radnika poduzimala sve moguće, a da bi ova institucija zadobila što dostojnije mjesto u našem društvu. To se je nastojalo ostvariti s jedne strane okupljanjem zainteresiranih kulturnih i javnih radnika oko Arhiva i njihovim primanjem u svojstvu vanjskih članova u podružnicu arhivskih radnika, a s druge strane pak čitavim nizom opće društvenih aktivnosti samoga Arhiva i članstva podružnice.

U okviru takvih nastojanja dosta je toga ostvareno.

Ponajprije već broj od 14 vanjskih članova podružnice, kraj 8 redovitih, govori o uspjelom okupljanju onih najzainteresiranijih kulturnih i javnih radnika oko Arhiva.

Zatim redovito upriličavana mjesečna predavanja u čitaonici Arhiva u prisustvu pedesetak slušača, dosta česta predavanja u sindikatima i ustanovama van Arhiva pred brojnim krugom interesenata, prigodne tematske izložbe arhivalija uz takva predavanja, velike povremene tematske izložbe u Varaždinu uz znatan broj posjetitelja, sudjelovanje s arhivalijama na izložbama drugih ustanova, nekoliko oblika suradnje Arhiva i škole, pomoć Arhiva omladini, ustanovama, ili organima vlasti u datim prilikama, pomoć Arhiva Radničkom sveučilištu u Varaždinu, te dosta često povezivanje Arhiva sa širokim slojem građana i naroda uopće preko članaka u štampi, to su oblici aktivnosti Arhiva i podružnice u Varaždinu na opće društvenom planu.

Već primjerice teme kao »Zdravstve-

ne prilike u varaždinskoj prošlosti«, »Historijat školstva u Varaždinu«, »Arhiv općine Varaždin, te administracija i notarijat od XIII.—XIX. stoljeća«, »Problem Andrijinog varaždinskog privilegija iz godine 1209«, »Kada i kako je grad Varaždin u Srednjem vijeku stekao kmetove i odnos grada kao vlastelina prema tim njegovim podložnicima«, »Počeci radničkog pokreta u Varaždinu«, »O arhivskim fondovima Arhiva grada Varaždina, njegovom historijatu, značenju u povijesti za naš narod za razdoblje od 1209—1945.«, »Kako sam pronašao arhiv starogradske varaždinske općine i značenje otkrića te komune za našu historiografiju«, »Varaždin-središte pošte za Hrvatsku i dio Ugarske u feudalizmu (1758—1848)«, »Arhiv u Zadru, na Rijeci, njegov postanak, fondovi i posebno značenje istih za historiju Istre i Kvarnera«, »Postanak kršćanstva i njegova uloga u feudalizmu«, »Mitrazizam—religija—suparnik kršćanstva potkraj robovlasničkog poretka«, »Ekonomski razvoj Varaždina i njegovi privredni odnosi sa širim susjedstvom od XIII.—XX. stoljeća«, »Razvitak trgovine Varaždina i participiranje u njoj trgovaca Grka iz Makedonije u XVIII. stoljeću«, »Narod Podravine i Zagorja u NOB«, »Djelatnost ceha kirurga, brijača i kupalištara u Varaždinu prema cehovskim pravilima iz 1557. godine«, »Razvoj arhivov in arhivske službe v LR Sloveniji«, »Radnički pokret u svijetu i kod nas, te stvaranje KPJ«, »Odjeci Oktobarske revolucije kod nas«, »Manufakture i počeci industrijalizacije Varaždina 1740.—1918.« govore, da su predavanja bila dijelom arhivističko—paleografskog karaktera, dijelom opće arhivskog, a pretežnim dijelom iz historije ovoga kraja, bazirane na arhivskim dokumentima i naučno—istraživačkog radu na njima.

Posebnu zanimljivost toj formi rada,

bilo u čitaonici Arhiva, bilo u ustanovama ili poduzećima, daju prigodne izložbe arhivalija na same teme predavanja. A van sumnje je isto tako, da upravo upoznavanje ostalih Arhiva i historije arhivstva na području drugih arhiva predstavlja ne samo poseban interes kod slušača, već je tu i mogućnost izmjenjene iskustava.

Ovdje su tako bile organizirane informacije s predstavnicima drugih arhiva ovakvog oblika o Arhivu u Zadru i Rijeci, te o razvoju arhivstva u Sloveniji. A doći će na red i ostali arhivi, odnosno republike.

Posebne velike tematske izložbe organizirane od Arhiva u Varaždinu često pokretne, obišlo je ukupno oko 50.000 posjetilaca iz područja Varaždina, Čakovca, Koprivnice, Ivanca, Ludbrega, Štrigove, Murskog Središća, Dekanovca, Kotoribe, Preloga i Donjeg Kraljevca.

Obrađene su bile teme »Varaždinsko kazalište«, »Vatrogastvo kroz historiju Varaždina 1220.—1955.«, »Industrijalizacija Varaždina i radnički pokret«, »Najznačajnija dokumenta arhiva sl. i kr. grada Varaždina«, »Varaždin — direkcija pošte za Hrvatsku«, »Narod Podravine i Zagorja u NOB« (2 puta), »Varaždin kroz historiju«, »Iz prošlosti Međimurja«, »Osječko kazalište i njegova gostovanja u Varaždinu«, »Odjeci Oktobarske revolucije kod nas« (11 puta), pa nije čudo, što se je pokazao i toliko veliki interes.

Arhiv je sudjelovao sa svojim dokumentima i na dvije izložbe arhivalija u Zagrebu: »Hrvatski narodni pokret 1903.«, te »Buna Krajišnika i seljaka 1755.«.

Dok je Arhiv pružao pomoć Radničkom sveučilištu u Varaždinu posjetom polaznika sveučilišta Arhivu i upoznavanjem istih sa značenjem i ulogom Arhiva i arhivske službe, te najposlije omogućavanjem, da se u čitaonici Arhiva drže predavanja za polaznike iz podru-

čja historije, dotle su škole imale kraj tih istih i još druge mogućnosti korištenja ovom varaždinskom ustanovom. Tako primjerice obradu historije pisma, ili često održavanje više sati redovite obuke historije uz zorna pomagala (arhivske dokumente) u ovdašnjoj čitaonici. Do sada se je 11 razreda bilo koristilo ovom pomoći Arhiva. Četiri obavezna gimnazijska »društvena semina- ra« obavljalo je svoj godišnji program rada u Arhivu. Svim tim oblicima rada rukovodio je personal Arhiva.

Pomoć je omladini pružana i preko zasebno organiziranih tečajeva historije, pomoćno-historijskih nauka i latinskog jezika, pretežno za buduće studente povijesti, povijesti umjetnosti, prava i ekonomije, a do sada ih je bilo 3 s ukupno pedesetak polaznika.

Među vanjske aktivnosti Arhiva spada suradnja s Narodnim odborom kotara Varaždin prigodnim savjetovanjima, ili primanja mladih novih kadrova, odnosno u pitanjima smještaja i uređenja njihovih registratura. Tako primjerice učesnici savjetovanja ekonomske suradnje kotareva Ptuj, Murska Sobota, Čakovec, Varaždin, Koprivnica i Krapina u Arhivu su se preko izlaganja predstavnika Arhiva i arhivske izložbe dokumenata upoznali s historijatom ekonomskih odnosa kroz prošlost ovog područja, koje je njih interesiralo; drugom zgodom prigodom savjetovanja prosvjetnih radnika područja kotara Varaždin izložba dokumenata na temu »Narod Podravine i Zagorja u NOB« uz predavanje omogućila je učesnicima upoznavanje s tom temom, a radi korištenja na školama kod obrade »Zavičaja«.

Jer se je o svim tim raznovrsnim aktivnostima pisalo u štampi, jer se je dosta pisalo o arhivstvu i potrebi dobre organizacije arhivske službe uopće, to je kojih 33 članka u svakom slučaju i često podsjećalo narod područja Arhiva

u Varaždinu, da je povijesni dokument život našeg naroda u prošlosti, pa da ga stoga moramo sačuvati za našu narodnu historiju. A dobro znamo, da

je to upravo konačni cilj, koji se ovdje eto nastoji postići i svim opisanim aktivnostima.

Mirko Androić

IZ ARHIVA U OSIJEKU

Desetgodišnjica arhivske ustanove u Osijeku i njena uloga u novoj arhivskoj organizaciji NR Hrvatske

U pogledu arhivske službe nije se ni prostorno malena povijesna Dalmacija, s obzirom na količine i narav svojih arhiva i arhivalija, njihovu povijesnu povezanost ili raznorodnost, udaljenosti i prometne veze, te postojeći i budući kadar arhivskih stručnjaka i istraživača naše povijesti, mogla zadovoljiti s jednim jedinim arhivskim središtem. Kud ikamo manje moglo je onda jedno središte dostajati čitavoj bivšoj banskoj Hrvatskoj. U skućenim prilikama Austro-Ugarske, kad nismo s našim novcem ni raspolagali, imali smo doduše preko 200 godina samo jedan arhiv, a i ovaj s nedovoljnim brojem stručnjaka i s premalo sredstava. Usprkos tome spaseni su tada i skupljeni neprocjenjivi izvori naše prošlosti, a u redovitim godišnjacima »Vjesnika arhiva« i raznovrsnim znanstvenim izdanjima objavljeni su mnogobrojni povijesni izvori i povijesne rasprave. I sa malo sredstava koliko bi takav rad bio plodonosniji, da je u banskoj Hrvatskoj, pa makar još i za prijašnje Jugoslavije, postojalo još koje arhivsko središte. Zar bi onda bilo moguće, da u pogledu arhiva čitavo područje izvan Zagreba ostane bez svake kontrole (zbog čega su i velika kulturna mjesta ostala bez svojih arhiva), da nam nije ostao sačuvan tako rekuć ni jedan potpuni županijski, kotarski, sudski ni graničarski arhiv? Pravilna organizacija arhivske službe prvo je pitanje, koje treba i teoretski i praktički ispravno riješiti.

Naknadno raspravljati, kako se moglo i trebalo provesti ono, što nije učinjeno, malo bi koristilo, ali je očito, da se usprkos svim poteškoćama moglo raditi na više načina: ustanoviti područne ustanove Zemaljskog arhiva u Zagrebu, ili osnovati samostalne mjesne arhive, ili postojećim i budućim muzejima pridružiti posebne arhivske odsjeke. Da je bilo što od toga učinjeno, bilo bi to svakako i s obzirom na spasavanje naših arhivalija na terenu, na objavljivanje naših povijesnih izvora, istraživanje i obradu naše povijesti i odgoj znanstvenih stručnjaka mnogo više, nego li ako ništa nije učinjeno.

Kao i drugi gradovi, tako se i Osijek u pogledu arhiva poslije g. 1945. našao u nezavidnom položaju. Ukoliko već nisu bili razvučeni ili uništeni, arhivima je usprkos novim zakonskim zaštitnim mjerama prijetila opasnost od poduzeća »Otpad«. Osječki povjesničar i ravnatelj osječkog muzeja dr. Josip Bösendorfer dao je, čim je započeo rat, iz Sudbenog stola prenijeti u Muzej urbarski arhiv, a poslije svršetka rata prevezio je u Muzej što je još preostalo i zaposjeo za muzej čitavu bivšu gradsku vijećnicu sa svim njenim preostalim arhivalijama.

U potpunoj preorijentaciji dotadašnjeg rada nije osječki muzej mogao ulaziti u arhivsku problematiku, a uočivši potrebu spašavanja arhivske građe dr. Bösendorfer je tražio drugi izlaz.